

Рецензия на дисертацията за дфн.на проф.Д-р Александър Л. Гънгов(СУ) от
Проф.дфн. Стефан Пенев – ИФС - БАН
Кръговостта във философската логика на континенталната традиция

1.Данни за кандидата за Доктор на философските науки – Александър Любенов Гънгов е Професор, Д-р по Философия във Философски факултет на Софийския университет "Св. Кл. Охридски" и ръководител на Катедра –Логика, Етика, Естетика. Създател е и ръководител на докторската програма по английски език. Преподава във Философски факултет по магистърски програми на чужди езици.

- Проф .Александър Гънгов има 11 студии и статии, включително и в издавани от нашата катедра сборници и е участвал със запомнящи се доклади на Хегеловите семинари и международни конференции, вкл. организирани от моята катедра: „Поглед към спекулативната логика“,2017; „Кръговият извод според Хегел и Хайдегер“,2021(В: Хегеловата философия-250 г. от раждането на Г. Хегел); «Хегеловите логически принципи, приложени към философия на религията“,във: „Философската система на Хегел и философията на религията“-София 2022. Със студии и с няколко доклада/напр.: Хегел и Б.Кроче-Дж.Джентиле/ той отлично апробира своите идеи в професионалната ни философска общност, включително пред участници от Израел, Русия и САЩ. Това мога да потвърдя като мениджър на 3 международни конференции и 4 хегелови теоретични семинара, в които той блестящо участва в продължение на последните 9-10 години. Имали сме интересни и полезни дискусии, но не е задължително да изказваме идентични становища. А и няма как, защото и двамата приемаме принципа за противоречието и наричаме тъждеството празна и скучна тавтология

- 2. Актуалност и значимост на разработената тематика и проблеми:

Предложената тема за дисертационен труд е изключително фундаментална, а работата с текстове на Хегел и тяхното развитие, екстраполация и приложение към нови проблеми е съществен принос в теорията на диалектичката логика и методологията при очертаване на полето за нови изследвания и предметни области. За мен това е истинско събитие в нашите философски изследвания. Не е случайно съвпадение и прави чест на Проф, А.Гънгов, че разработва тематика на Хегел редом с утвърдени имена на световната философия като Уайтхед/ който тук не се разглежда, по причина,че прави интерпретация на диалектичката логика в посока приложението към процесуална

метафизика. . А това би изисквало отделна дисертация/. Изследване редом с и на Гадамер, Хусерл, Хайдегер и др. е аргументен за висок професионализъм и дълбочина на мисленето. Самата идея за кръгово доказателство без порочен кръг и тавтология/ например у Декарт и картезианците/, е голяма мечта на системната философия и философската логика. Наред с това методологията на дисертанта е апробирана и в много фундаментални области като телеологията и религията, в медицината, политологията/ Макиавели/ и политическата икономика /Маркс/. Прилагам и следните допълнителни аргументи:

- 3. **Обща характеристика на дисертационния труд:** Дисертацията се с обем от 416 страници, Въведение, 4 глави-разделени на параграфи и Заключение. Богатата библиография до 200 заглавия показва добро познаване на водещите автори и областта на изследване. Тя е на български, руски, италиански и английски език.

Авторефератът адекватно и измерпаторно отразява съдажанието на дисертационния труд. Предлагането за защита на подобна дисертация за придобиването на научната степен Доктор на философските науки прави чест на всяка философска катедра по света - в случая на катедрата по Логика, етика, естетика на ФФ на СУ. Определено твърдя, че проф. Гънгов се е справил много професионално със задачата. Още във Въведението авторът ясно подчертава:" Главната цел на дисертацията е да подходим към философската логика в континенталната традиция през призмата на кръговото разсъждение, което разглеждаме като разгръщащо се на две нива: на нивото на биващото—това е *онтологически кръг*—и на нивото на логическото—*логически кръг*, който в никакъв случай не е порицаваният *порочен кръг в доказателството*. Проследявайки тази кръговост, непрекъснато я съотнасяме с вътрешно присъщата й телеологичност. „ /с.10/. А по отношение на „философската логика” на Хайдегер основателно е подчертано, че: независимо от големия интерес към Хайдегер, не е основателно да се смята, че „главният принос към континенталната логика се дължи единствено на него,, и не бива да подценява нито „водещата роля на Хегел”, нито приносите на Кант и Хусерл, както и интересът към проблематиката в „ работите на Гадамер и Рикьор»./с.11/. Следва кратък исторически *анализ* на разработки по кръгово доказателство, без то да е порочен кръг, по философска логика с корелация между Макиавели, Вико, Декарт, Спиноза и др., като се прекарва мост към телеологичността на този тип мислене и доказателства. Логическият анализ е съчетан с категориален и с

въвеждането на понятия по дефиниция. От тук и до края на дисертацията на Проф.Гънгов ще открием няколко методологични принципа, които могат да се доразвиват и в бъдещите му трактати: 1. Той е спазил изискването на Проф.,кардинал Д.Ж.Мерсие в неговите прочути лекции по Философия и история на философията – Добре обяснява, който добре дефинира и разграничава понятията и въвежда изходни принципи. 2.Авторът познава,разбира и прилага творчески принципите на Хегел за единството на диалектическа логика, епистемология, логика и културата като въплътен дух или реализирани идеи – Истина може да бъде само цялата система; Знанието е изводимо, но се започва не с истината а с доказателството. Най-важното, което А. Гънгов може да доразвие в цяла книга: *При снемане на противоречията тяхна «истина се оказва нещо трето»/Хегел/. Но то не е последното. «Краят» на логико-епистемичната спирала се връща, за да разкрие онтологичната истина под формата на онтологично доказателство за Абсолюта, но може да има само съдържание и обем на абсолютното(das Absolute) като споделена със света Логика.*

- 4.По съдържанието на Дисертацията:

- Основна цел на дисертационния труд е“ формулирането и изясняването на принципа на *кръговостта* във философската логика на континенталната традиция, както и проследяването на неизменния *телеологически* характер на дадената кръговост». Авторът добре познава и анализира логическите трактати или изследвания на .Хегел, Гадамер, Хусерл, Хайдегер и Маркс. Съвсем заслужено «*Спекулативната философска логика*», разработена от Хегел, не само е отправна точка на изследването, но и заема централно място в него. Накратко се набелязват нейните основни категории и се проследяват различните въплъщения на телеологическата кръговост в нея. Подчертава се, че кръговото движение тук притежава не само логически статут, но също така— онтологичен и епистемологичен, а телосът който задвижва кръговостта, е движение от идеалност към реалност»(сравни Автореферат с. 3-4). *Херменевтичният кръг*, представен в „Истина и метод“ на Гадамер „се представя като проява на унаследената от Хегел *спекулативност*». В Раздела за Марксовото приложение на диалектиката е обсъдена разликата между *абстрактно и конкретно всеобщо*, заедно с двете прояви на особеното. Акцент се прави и на ролята на идеалното, което в марксовия случай е измерение на стойността чрез парите. Именно чрез диалектическа логика може да се покаже «телеологичната кръговост» и как конкретно особеното преминава в конкретно

всеобщо, което предпочитам да наричам съждения и умозаклучения за необходимост, които особено в частните науки се реализират в субстанциализация на единичното или /на и през/ особеното. Проф. Гънгов разглежда абдуктивните изводи и като формален тип извод. Както пише той, «превърнатостта и абдукцията допринасят за логическия кръг и телеологичността»./ с.5/. А в гл.III много прецизно е направен категориален анализ на Хусерловите категории: от знак и значение, до разпознаване и конституция за изпълване на интенцията/ по Brentano/. Тук той добре разграничава *онтологичен* аспект/ интенционалния обект/, *формалнологичен* /логическата граматика/ и *гносеологичен*/ категориалното структуриране на опита/. В последната 4-та глава той разглежда концепцията на Хайдегер за «истината на битието в само-разкриването на битието като *алетейя*», трансформирането на първичната истина в «апофативна правилност на субект –предикатното съждение». «*Dasein* като битие-в-света притежава *кръгова структура с телеологичен* характер». «В хода на екзистирането в хоризонта на възможностите на темпоралността нещата в света се разкриват за *Dasein* като *подръчни*. Извадени от контекста на света те стават *налични*, а редуцирани до *формални обекти*» и са «вече материал за изследване на науката и референти за принципите и правилата на традиционната логика»./с.6/. Тъй като диалектичката логика не е виенска закачалка/Гадамер/, на която се слагат или махат предмети, и Ал-Гънгов справедливо акцентира върху «*Спекулативната философска логика*, разработена от Хегел и отправна точка на изследването, но тя заема и централно място в него. Накратко се набелязват нейните основни категории и се проследяват различните въплъщения на телеологическата кръговост в нея. Подчертава се, че кръговото движение тук притежава не само логически статут, но също така— онтологичен и епистемологичен. Движението на мисълта следва посоката от по-абстрактно към по-конкретно, от по-малко истинно към по-истинно, при което същинската истина съвпада с цялостния кръг на логическото в неговото безкрайно движение.

А както казва Хегел, истинна е само цялата система в нейното логическо, съдържателно и диалектическо самодвижение на понятията! И самият Хегел предлага когато се започне с доказателството, при единство на логика – онтология и епистемология, да направим мисловно-спекулативен, т.е. диалектически синтез от мисловно абстрактното към конкретното, синтезирайки и снемайки нови субекти, които стават предикати на нов субект. А последният съдържа само съществени, необходими,

същности и в последна сметка трояки определения. Но тъй като акцентът на дисертацията е върху обективната логика, без да се пренебрегва субективната, спирам изложението до тук. Познавачите на диалектическия метод знаят, че в познанието винаги се извървява философски обратния на онтологията път, който накрая достига до онтологичната истина, за да се разбере, че тя е била предпоставена като *ens realissimus* в началото, но... Истината има системно - холистичен характер и трябва да се докаже и разгърне!

5. Научни приноси и изводи: Спирайки се на кратко на приносите, първо, ще отбележа, че ги приемам като адекватна самооценка на автора. Препоръчвам на Проф. Гънгов и той би могъл да добави и поне още един - а то няма да е нескромно; че: За пръв път у нас и по този оригинален начин е разгледана в дисертация темата за телеологичната кръговост в логическото доказателство, предимствата на абдуктивността, и при това свързано както с диалектическите логика-онтология и епистемология, така и с фетишизма на парите и с клиничната практика на диагностиране.

Авторът е направил обемна, съдържателна и изчерпателна за обявената тема дисертация. Към неговия текст бих добавил само пожелание за разработка в следващо съчинение на още няколко теми: Хегел е най-системният автор и истината е единство от диалектическото развитие на мисълта, акумулирането на идеи и в цялата система. Ключ за това са принципите на диалектическата логика със субект-предикатен и категориален анализ, съжденията за понятия с преодоляване не само на стандартно логическите принципи на непротиворечието, изключено трето и тъждеството, но и на училищния принцип за обратно съотношение между обем и съдържание на понятията. По нататък следва и въвеждането на триадите от "абсолютните трояки умозаклучения" при запазено единство от онтология, епистемология и логика с включени културология, феноменология и религия в посока към едно цялостно диалектическо и онто-епистемологично доказателство за битието на човешкия дух където духът Е, а психиката *става*. И това плюс подобен подход към цялостно онтологично доказателство за Бога, който е, докато абсолютният дух като куртура т.на абсолютното – също *става*. И, накрая, може да се мисли за бъдещо развитие на теорията и по линията на една процесуална философия – запазване на субстанциите и субектите, но превръщането им в динамични категории и корелат на един вечно ставащ, сътворяван, претворяван, тъждествен и изменящ се свят, при който субектът и предикатът в безкрайната спирала от кръгове са

абсолютното/*das Absolute*/ като субстанция и субект и Логика на с.на Универсума,една самодетерминираща се божествена Логика, която служи като логико-онто-епистемологично и културологично **доказателство** от крайните субекти и културата им като въплътен дух при вечно реализиращи се идеи за ***Der Absolute!***

- **6/ ЗАКЛЮЧЕНИЕ:** Като човек, който е защитавал дисертация за доктор на философските науки по диалектическа логика, епистемология и религия, мога определено да оценя трудността на предмета. Дори няма да е априори необходимо да се съгласявам с всичко, защото високият професионализъм на тази работа и постигнатите резултатите са повече от достатъчни. С удоволствие и голям професионален интерес прочетох дисертацията и материалите към нея и написах официална рецензия за тази великолепна работа.

- Дисертацията отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в република България, Правилника на СУ и тези на НАЦИД.

Много високо оценявам дисертационния труд на проф. д-р Александър Л. Гънгов и убедено предлагам да му се присъди чисто научната степен Доктор на философските науки.

05. 01. 2023 г.

Рецензент: *Професор..Доктор на философските науки -
Стефан Пенев,ИФС-БАН.*